

יוסי ויוסי

לקראת חנוכה נלמד את דבריהם של שני החכמים שחיו בתקופת אניטיוכוס אפפינס ערב פרוץ מרד החשמונאים:

1 משנה מסכת אבות פרק א משנה ד

יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם:

2 משנה מסכת אבות פרק א משנה ה

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חברו מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנום:

- ראשית נסו להבין דברי כל אחד מה'יוסי' בפני עצמו.
- במסגרת השיעור היום לא נעסוק במגדר – שימו בצד את נושא השיחה עם האשה.
- כיצד שני ה'יוסי' משוחחים זה עם זה? מה היחס בין דברי האחד לשני? מהו הנושא המשותף לשניהם?

על דמותם ומפועלם

הימים ימי בית שני ושני החכמים עסוקים בטומאה וטהרה. חשבו - מה המשמעות החברתית של פסיקותיהם בתחום זה

3 תלמוד בבלי מסכת שבת דף יד עמוד ב

דתניא: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית

4 משנה מסכת עדויות פרק ח משנה ד

העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקה בית מטבחיא דאינון דכין ודיקרב במיתא מסתאב וקרו ליה יוסי שריא:

פירוש המשנה לרמב"ם משם

איל קומציא, איל של ארבה, והוא מין ממיני הארבה דומה לאיל, ותרגום חגבים קומצין. העיד שהוא ממיני הארבה הטהור ומותר לאכלו. ותרגום טהור דכי, וטהורים דכן.

ובית מטבחיא, הוא בית המטבחים, והוא בית ידוע בעזרה ששוחטין בו את הקדשים, ... וכוונתו במשקה בית מטבחיא, הדם והמים שמתעסקין בהן שם, העיד שאותן המשקין טהורין ואינון מקבלין שום טומאה מן הטומאות כלל....(דילגתי על דיון ארוך בהלכות טומאה)

ודיקרב למיתא מסאב, ביארו בתלמוד שספק טומאה ברשות הרבים טהר להם, לפי שענין אמרו דיקרב מי שברור לו שנגע במת הוא שנטמא אבל אם נסתפק הרי זה טהור. ודָּבָר במת לפי שהוא החמור שבטומאות, וכל שכן מה שלמטה ממנו שספקו ברשות הרבים טהור. וכך הוא כלל חוזר תמיד שספק טומאה ברשות הרבים טהור, אלא שלכתחלה אומרים לאותו אדם שנסתפק לא יזיק אם תטבול כיון שהמים מצוים על דרך הזהירות, ואמר הוא שאינו צריך טהרה ואפילו לכתחלה, ולפיכך נקרא יוסי שריא

(המתיר) לפי שהתיר שלשה דברים כמו שאתה רואה. וכך דרכם שכל בית דין המתיר שלשה דברים קורין אותו בי דינא שריא.

5

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יח עמוד ב

בגדי עם הארץ מדרס לפרושין, בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה, בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש, בגדי קודש מדרס לחטאת. יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה, והיתה מטפחתו מדרס לקודש. יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת.

רש"י שם

מדרס - אב הטומאה לטמא אדם וכלים, כמדרס הזב, שטמא אדם וכלים, כדכתיב ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו (ויקרא טו).
לפרושין - לאוכלי חוליהן בטהרה.
לאוכלי תרומה - כהנים, וכל אלו מעלות מדברי סופרים, שאמרו שאין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה אצל אלו, ומתוך שהן אלו אצל אלו - כאילו לא שמרוה, גזרו בהן בבגדיהן שמא ישבה בהן אשתו נדה, והרי הן מדרס הנדה, הכי מפרש לה בפרק השוחט.

▪ השוו את תיאור אורחותיו של יוסי בן יועזר במסכת חגיגה לפסיקותיו במסכת עדויות - מה היחס בניהם? מה זה אומר על דרך הנהגתו השנים - ראשוני הזוגות היוו ציון דרך הסטורי ובעצם פתחו את 'תקופת הזוגות' - על ההקשר ההסטורי השוו את המסופר במדרש לספר מקבים

6

בראשית רבה סה

יקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה,

והוא רכיב סוסיא בשבתא. אזל קומי שריתא למצטבלא. [היה רוכב על הסוס בשבת. הלך (יוסי בן יועזר) לפני הקורה להיצלב]

אמר לו: חמי סוסי דארכבי מרי וחמי סוסך דארכבך מרך, [אמר לו (יקום ליוסי): ראה סוסי שהרכבני עליו אדוני וראה סוסך שהרכבך עליו אדונך]
אמר לו: אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו,
אמר לו: עשה אדם רצונו יותר ממך?
אמר לו ואם כך לעושי רצונו קל וחומר למכעיסיו.

נכנס בו הדבר כארס של עכנא [נחש]. הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק. מה עשה? הביא קורה נעצה בארץ, וקשר בה נימא, וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניו, ונעץ את החרב באמצע, והצית האור תחת העצים מתחת האבנים. ונתלה בקורה ונחנק, קדמתו האש. נפסקה הנימה, נפל לאש. קדמתו חרב, ונפל עליו גדר ונשרף.

נתנמנס יוסי בן יועזר איש צרידה, וראה מטתו פרוחה באויר. אמר: בשעה קלה קידמני זה לגן עדן

7

מכבים א (תרגום פרנקל) פרק ז

(יח) ויפן בכחידס מירושלים ויחן על בית סוכו וישלח בכל הארץ מסביב לאחוז את האנשים אשר נמלטו מידו וישחטם וישליכם אל הפחת. (יט) ואחרי כן הפקיד את אליקים על הארץ ויעזוב אנשים אתו לעזור לו וישב אל המלך. (כ) ואליקים נלחם בעד הכהונה הגדולה, ויתקבצו אליו כל עוכרי ישראל ותכבד ידם על ארץ יהודה וירושלים. (כא) וירא יהודה את אליקים ועדתו כי ירעו עוד מן הגויים. (כב) ויקום

ויעבור בכל גבולי יהודה, וינקם בכל הפושעים, ויעצרו משוט בארץ. (כג) ויהי כראות אליקים את יהודה ואת עמו כי שגבו ממנו, ואין לאל ידו להתייצב לפניהם, וישב וילך אל המלך ויצעק חמס עליהם.

פרק ט

(נא) ויפן בכחידס וישב ירושלימה, ויחל לחזק את ערי יהודה, ויסב את יריחו ואת אמה ואת בית חורון ואת בית אל ואת תמנה ואת פארן ואת טפו חומות גבוהות דלתיים ובריה. (נב) וישם מצב בתוכם להצר לבני ישראל. (נג) ויחזק גם את בית צור ואת גזר ואת המצודה, וייתן משמר בתוכה, וימלא את מסכנותיה בר ואוכל. (נד) ואת בני נשיאי הארץ לקח לבני ערובה ויכלאם במצודה בירושלים. (נה) ויהי בחודש השני, בשנת שלוש וחמישים ומאה, ויצווה אליקים להרוס את החומה התיכונה לדביר הבית אשר הקימו הנביאים לפנים. (נו) ויהי בהחילם להרוס, ויד ה' נגעה באליקים - ולא יספו. (נז) ויהי כאילם לא יפתח פיו, ולא יכול לצוות את ביתו, וימת בצירים וחבלים. (נח) וירא בכחידס כי מת אליקים, וילך וישב אל המלך, ותשקוט ארץ יהודה שנתיים ימים.

מהו ציון הדרך ההסטורי לפי חז"ל?

8 משנה מסכת סוטה פרק ט משנה ט

משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דיןאי ותחינה בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבן יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר (מיכה ז') אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי:

9 תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ח הלכה יג

כל האשכולות שעמדו להן לישראל משמת משה עד שעמד יוסה בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים אי אפשר ליתן בהן דופי משמת יוסה בן יועזר איש צרדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים ועד שעמד ר' יהודה בן בבא איפשר ליתן בהן דופי

▪ ראו את המסופר על יהודה בן בבא האם ניתן למצוא משותף בינו לבן יוסי בן יועזר?

10 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יג עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב, ורבי יהודה בן בבא שמו, שאילמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל. - נשתכחו? נגרוסינהו! - אלא: בטלו דיני קנסות מישראל. שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל, שכל הסומך - יהרג, וכל הנסמך - יהרג, ועיר שסומכין בה - תיחרב, ותחומין שסומכין בהן - יעקרו. מה עשה יהודה בן בבא? הלך וישב לו בין שני הרים גדולים, ובין שתי עיירות גדולות, ובין שני תחומי שבת, בין אושא לשפרעם. וסמך שם חמשה זקנים, ואלו הן: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי שמעון, ורבי יוסי, ורבי אלעזר בן שמוע. רב אויא מוסיף: אף רבי נחמיה. כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן: בניי, רוצו! אמרו לו: רבי, מה תהא עליך? - אמר להן: הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכים. אמרו: לא זזו משם ע של ברזל, ועשאוהו ככברה. - רבי יהודה בן בבא אחריני הווי בהדיה, והאי דלא חשיב להו - משום כבודו דרבי יהודה בן בבא.

- מה יחס הכוחות הבית? כיצד בנוי הבית? מה האווירה בבית? מה מעמדו של בעל הבית? מה הזיקה בין הבית לעולם החיצון
- הויכוח ממשיך במהלך הדורות - סדרו את המקורות הבאים לפי שתי הגישות:

11 מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק יא

ד"א יהי ביתך בית ועד לחכמים (שיהא) [כשיהא] חכם נכנס לתוך ביתך אל תנהג עמו בבזיון ואל תשב עמו לא על גב מטה ולא על גב ספסל אלא הוי יושב תחת רגליו על הארץ ומקבל את כל דבריו באימה ביראה כשם שאת שומעו בבית המדרש.

12 תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד א

אמר רבי יוחנן: גדולה הכנסת אורחין מהשכמת בית המדרש, דקתני מפני האורחין ומפני בטול בית המדרש. ורב דימי מנהרדעא אמר: יותר מהשכמת בית המדרש, דקתני מפני האורחין והדר ומפני בטול בית המדרש. אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב (בראשית יח) ויאמר (ה') (מסורת הש"ס: [אדני]) אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו'. אמר רבי אלעזר: בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם: מדת בשר ודם - אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך, ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב ויאמר (ה') (מסורת הש"ס: [אדני]) אם נא מצאתי וגו'.

13 תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד ב

כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. כיוצא בדבר אתה אומר: (דברים ל') לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו - וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה? אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

14 בית הבחירה למאירי מסכת אבות פרק א

וכן פי' שם עניים מלשון ענוה כלומר שיהיו בני ביתך נכנעים להם ומאספים אותם בפיוס דברים וזהו שאמרו שם למד בני ביתך ענוה בזמן שאדם ענותן ובני ביתו ענותנים בא אדם עני ועמד על פתחו ואומר יש כאן פלוני אביכם אף הם משיבים יש ויש תנה את ידך הכנס בשלום וכשהוא נכנס שולחן ערוך לפניו אכל ושתה אולי יביאהו אצל אביהם עד שנפטר באהבה ממנו כשהם קפדנים בא העני ואמר יש אביכם בכאן אומרים לו מה לך ולאבא אינו כאן גוערים בו ומוציאין אותו בניזיפה והולך בפחי נפש

15 תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ז עמוד ב

ההוא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדיה, עבד בית שער ותו לא משתעי בהדיה

16 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א

ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירים ענותו של אדם, ואלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבירו לשמים! - הא לא קשיא, הא - דמעייין בה, הא - דלא מעייין בה. והיכי עביד - דמפיש ברחמי. והמאריך על שלחנו - דלמא אתי עניא ויהיב ליה, דכתיב +יחזקאל מ"א+ המזבח עץ שלוש אמות

גבה, וכתוב +יחזקאל מ"א + וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן! רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו

17 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד ב

פתח רבי נחמיה בכבוד אכסניה ודרש: מאי דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אוספך עמו ואתה עשיתה חסד עם כל בני ישראל, והלא דברים קל וחומר: ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה. פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש: (דברים כ"ג) לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, והלא דברים קל וחומר: ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן, שנאמר (בראשית מ"ז) ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה. פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: (שמואל ב' ו') ויברך ה' את עבד אדם (הגתו) בעבור ארון האלהים, והלא דברים קל וחומר: ומה ארון שלא אכל ושתה, אלא כבוד ורביץ לפניו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה.

18 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סג עמוד ב

פתח רבי נחמיה בכבוד אכסניה ודרש: מאי דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אוספך עמו ואתה עשיתה חסד עם כל בני ישראל, והלא דברים קל וחומר: ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה. פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש: (דברים כ"ג) לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, והלא דברים קל וחומר: ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן, שנאמר (בראשית מ"ז) ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה. פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: (שמואל ב' ו') ויברך ה' את עבד אדם (הגתו) בעבור ארון האלהים, והלא דברים קל וחומר: ומה ארון שלא אכל ושתה, אלא כבוד ורביץ לפניו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה.

18 תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג/א

ומנא תימרה דחיישינן לחשד דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום בל תכלה מפני גזל עניים שלא יראה בעל הבית שעה פנויה

ומפני ביטול עניים שלא יהו עניים יושבין ומשמרין עכשיו מניח בעל הבית פאה ומפני חשד שלא יהיו עוברין ושבין אומרים תבא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו ומשום בל תכלה אטו כולחו לאו משום בל תכלה נינהו אמר רבא מפני הרמאין:

19 תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו.
אמר רבא: צריך נר אחרת להשתמש לאורה. ואי איכא מדורה - לא צריך, ואי אדם חשוב הוא, אף על גב דאיכא מדורה - צריך נר אחרת

20 כותלי ביתי/ אברהם שלונסקי

כותלי ביתי אינם כחיץ לי,
ביני לבין עולם.
יש חסד הצמיחה,
המקשיבה אך פנימה.
כי המקשיב לכל אינו שומע
כלום.
רק המחריש המולותיו לשמע
הדממה
שומע את הכול ואת כולם.
כותלי ביתי אינם כחיץ לי
ביני ובין עולם.
הם עצימות עיניו של הרואה
דבר עד תום;
כי הרואה הכול אינו רואה
מאומה.
רק הצופה אל האחד - ואין -
בלתי
זוכה לראות את הדברים
כולם.
כותלי ביתי אינם כחיץ לי
ביני ובין עולם.
הם סוד ההתגלות לומר
באין מכלים,
כי הדובר בשער אינו דובר
לאיש
רק המסיח עם נפשו מסיח
עם כולם.
כותלי ביתי אינם כחיץ לי

